

в избора. След неколкодневни дебати Кръстевич предлага една компромисна формула, която се приема и от двете страни.

Посочените по-горе дейци пледират и в полза на идеята мирските членове на смесените епархиални съвети да се избират направо от правоспособните православни българи. И по този въпрос се постига компромис, но след напрегната размяна на "любезности" между Г. Кръстевич и Н. Първанов²⁹.

Ако в навечерието и в началото на събора партийното разделение³⁰ на депутатите има все още неясни и условни граници, то след споровете около сменяемостта на Екзарха, това разделение се превръща в очевиден факт. Г. Кръстевич приема сравнително спокойно разгорелите се партийни страсти.

"Партии има всякъде и затова се е изнамерило вишегласието" - заявява той.³¹ Това, която истински го смущава, е обстоятелството, че някои дейци са се превърнали в апологети на идеята за сменяемост на Екзарха поради некомпетентност, в гонене на евтин популизъм - и което е най-лошото - в преследване на лични кроежи и користни амбиции. Той, с подкрепата на петимата "старци", и със съдействието на Никола Михайловски и Димитър Гешов, се опитва да убеди мнозинството, че става дума за "нововъведение", което няма да бъде одобрено нито от православните църкви, нито от правителството. Черковникът привежда многобройни доводи в полза на твърдението, че това "нововъведение" влиза в дълбоко противоречие с духа и буквата на православните канони и следователно ще въвлече новата българска църква в ерес³². Както е известно, гласуването по този въпрос дава приоритет на мандатността на екзархийската длъжност. И тъй като въпросното решение влиза в дълбоко противоречие с убежденията му, при подписването на окончателния текст на устава, Кръстевич отбелязва, че одобрява целия документ, с изключение на постановлението за "периодичността на екзарха" (по подобен начин се подписват х. Н. Минчоглу, Д. Теодоров и Н. Михайловски). Тази постъпка е посрещната с неодобрение от мнозинството депутати³³. Но тя за пореден път илюстрира точното наблюдение на Ст. Бобчев, че упоритият котленец не умее "да отстъпва от началата си".

Поведението на Кръстевич в представената ситуация съдържа доста убедителни аргументи в полза на тезата, че мнението на мнозинството невинаги е правилно с оглед интересите и перспективите за развитието на целия социум. Както показва по-нататъшният ход на църковната ни история, идеята за сменяем екзарх се оказва не само нежизнеспособна, но и неприложима. В този смисъл частичната законодателна неуреденост на статута и правомощията на българския екзарх съдържа в себе си риск за нестабилност на положението му и за невъзможност винаги оптимално да се използват големите националнообединителни функции на институцията, ръководена от него.

В края на църковно-народния събор, като за отплата, освен упреците в авторитарно държание³⁴, Кръстевич трябва отново да изстрада убеждението си, че "малцината и опитните чловеци могат много по-добре да кажат и да размишляват"³⁵. Убеждение, което на фона на лесно смилаемата от масовото съзнание митологема